

УДК 008(075.8)

Коновалова І. Ю.

Харківська державна академія культури

ГЕРМЕНЕВТИКО- ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА ОСЯГНЕННЯ ДУХОВНОГО БУТТЯ КОМПОЗИТОРА В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ХХ СТОЛІТТЯ

Коновалова І. Ю. Герменевтико-феноменологічний підхід як методологічна парадигма осягнення духовного буття композитора в європейській музичній культурі ХХ століття. Розкривається специфіка герменевтико-феноменологічного підходу, що інтегрує онто-герменевтичні концепти розуміння та інтерпретації культурних і художніх явищ, а також феноменологічні методи їх опису. Аргументується плідність використання означеного підходу в якості методологічного інструментарію дослідження феномена композитора в європейській музичній культурі ХХ ст. Окреслюються горизонти розуміння новаторської сутності та смислової багатогранності духовних проявів композитора як унікального і цілісного явища, яке в умовах Новітнього часу виявляє функціональну амбівалентність, високий креативно-особистісний та інтелектуально-духовний потенціал, суб'єктивні та інтерсуб'єктивні властивості.

Ключові слова: феномен композитора, герменевтико-феноменологічна парадигма пізнання, розуміння, інтерпретація, європейська музична культура ХХ ст.

Коновалова І. Ю. Герменевтико-феноменологічний підхід як методологічна парадигма осягнення духовного буття композитора в європейській музичній культурі ХХ століття. Розкривається специфіка герменевтико-феноменологічного підходу, що інтегрує онто-герменевтичні концепти розуміння та інтерпретації культурних і художніх явищ, а також феноменологічні методи їх опису. Аргументується плідність використання означеного підходу в якості методологічного інструментарію дослідження феномена композитора в європейській музичній культурі ХХ ст. Окреслюються горизонти розуміння новаторської сутності та смислової багатогранності духовних проявів композитора як унікального і цілісного явища, яке в умовах Новітнього часу виявляє функціональну амбівалентність, високий креативно-особистісний та інтелектуально-духовний потенціал, суб'єктивні та інтерсуб'єктивні властивості.

в контексте Новейшего времени функциональную амбивалентность, высокий креативно-личностный и интеллектуально-духовный потенциал, субъективные и интерсубъективные свойства.

Ключевые слова: феномен композитора, герменевтико-феноменологическая парадигма познания, понимание, интерпретация, европейская музыкальная культура ХХ в.

Konvalova I. Hermeneutic phenomenological approach as a methodological paradigm of comprehension of spiritual existence of composer in the European Music Culture of the XXth century.

The article covers study. The article is devoted to the search problem of the newest methodological set of tools of the composer's phenomenon study, more specifically, unique, integral, conceptually significant and actual phenomenon of music culture, that represents itself as self-determined inception in the culture, defines in the context of the XXth century high creative and personal and intellectual and spiritual potential, individual and supra-individual, subjective and intersubjective features. The magnitude, conceptual ambivalence, inner dynamics and contextuality of the composer's phenomenon, opened due to its ontologic nature to various approaches and neighboring spheres of humanistic, determines the necessity of its complex interdisciplinary comprehension, meeting the requirements of the modern science of music, which is based on the paradigms of philosophical and culturological and art knowledge.

The relevance of the proposed theoretical intelligence is determined by the necessity of theoretical and methodological grounding of the composer's phenomenon in the music culture of the XXth century in the context of the synthesized hermeneutic phenomenological methodology of cognition, that is considered at the contemporary stage of cultural and historical development as a leading theoretical model of the culture and art phenomena comprehension.

Objective of the study. *The objective of the theoretical study is a composer's phenomenon in the European music culture of the XXth century. The aim of the article is to define particular characteristics of extrapolation of hermeneutic phenomenological approach in the musical and culturological cognitive context as methodological set of tools of studying the composer's phenomenon and comprehension of its existential demonstrations in the European cultural space of the XXth century.*

Methods. *The study methodology, determined by the special nature of its objective and aim, is an integrative and is based on the combination of the general scientific methods and approaches, as well as special art (musicological) methods. Leading methods for generalizing theses of the work are systematic, culturological, phenomenological, logical and analytical, as well as comparative, the use of which served as a basis for comparison characteristics of comprehensive components of the hermeneutic phenomenological approach.*

Practical significance *of the experience acquired during the proposed intelligence, the studied in the work conceptual and methodological paradigms, proposed theoretical theses and conclusions, consists in the opportunity of their wide application in the musical and culturological world related to the comprehensive understanding creative processes and results of compos-*

er's work, comprehension of ideal material component of definite works, musical and artistic texts of the XXth century, considered as manifestations of human spirit, deliberate acts of the artistic consciousness activity, spheres of crystallization of the existence and spiritual significance and values transformation.

Results. Orientation to the development of the generalized conception of the composer's phenomenon in the music culture of the XXth century; searching universal model of theoretical comprehension of creative individual in the contemporary world determined the use of uniting hermeneutic phenomenological research discourse proposed by M. Heidegger and extrapolated in the musical and culturological cognitive context as an existential methodological paradigm of the artistic phenomena cognition.

Appeal to the integrative hermeneutic phenomenological research conception, that is interpreted as new philosophy of art, promotes the art phenomena holistic comprehension, makes it possible to change long-held beliefs on the nature of innovative existence of composer and to define a role of author of musical in the cultural continuum of the contemporary world. The fruitfulness of holistic comprehension of creative intentions of composer and texts left by him in the context of integrated hermeneutic phenomenological paradigm of cognition is defined by support on basic concepts of phenomenology (which faces the problematics of intentionality of consciousness, intuition, appeals to the definition of essential phenomena by means of descriptive methods) and on the hermeneutic tradition (idea of understanding, methods of texts' interpretation generally and properly).

Philosophic explication and wide interpretation of historical significance of creative individual existence of artist-creator; his life-purpose and value paradigms, activity experience are peculiar to hermeneutic phenomenological mode of study in its musical and culturological projection. The meaning of such interpretative strategy is defined by the orientation to the understanding unique individuality of subjective experience of a creative personality; a composer as an individual, making/playing music, an author of music works, a creator of the newest ideas in the world of art, a creator of figurative reality and spiritual values in the time space of culture.

Conclusion. As a result of the study we have come to the conclusions as follows. The hermeneutic phenomenological mode of the methodological comprehension of the composer's phenomenon acquires significance: 1) as definition of special nature of spiritual existence and new status of creator in the music culture of the XXth century, provided by the tendencies of radical renovation and processes of globalization; 2) in terms of comprehensive understanding of sense and multiplicity of conceptual artistic-activity manifestations, sense-making mechanisms and intentions of the author's consciousness, phenomena of which function in the culture in the form of figurative-symbolic structures, transmitted forms of behavior – musical and artistic activities that are subject to interpretation figurative-symbolic structures, translated forms of behavior – musical and artistic activities, that are subject to interpretation; 3) when identifying relations and correlating special nature of phenomena of consciousness and culture, individual manifestations of composer and social and cultural context; 4) during the interpretation of created by composer texts (music and verbal), which create metatext of author's creative work and are considered as a text of culture.

Keywords: composer's phenomenon, hermeneutic phenomenological paradigm of comprehension, understanding, interpretation, European music culture of the XXth century.

Постановка проблеми. У контексті сучасного гуманітарного знання, що ілюструє тяжіння до переорієнтації наукового інтересу у бік людського, креативно-особистісного буття, з особливою гостротою постає питання віднайдення універсальної моделі цілісного осягнення унікальності суб'єктивного досвіду митця ХХ ст., що уможливить усебічно охопити багатогранність авторського світу і креативної діяльності, а також сенс інноваційних перетворень, які збагачують художній контекст новими духовними смислами та аксіологічними ідеями, виявляють феноменальність, винятковість творчої особистості в культурно-історичному континуумі Новітнього часу.

У руслі цих процесів актуалізується пошук нового методологічного модусу дослідження феномена композитора — найзначнішого явища музичної культури і людської духовності, яке маніфестує культуротворчу природу, високий інтелектуально-духовний і мистецький потенціал, суб'єктивні й інтерсуб'єктивні властивості. Масштабність, полісемантичність і контекстуальність проявів феномена композитора, відкритого завдяки своїй онтологічній сутності різним підходам і суміжним сферам гуманітарного знання (філософії, соціології, психології, філософії, культурології, мистецтвознавству), зумовлює необхідність вироблення комплексного інструментарію його тлумачення і раціонально-логічного осмислення при опорі на інтердисциплінарний дослідницький досвід та провідні філософські теорії сучасності. Саме цим визначається **актуальність** пропонованої розвідки, спрямованої на концептуалізацію феномена композитора і визначення рівнів його розуміння.

Зв'язок з науковими або практичними завданнями. Дослідження проведено у відповідності до теми «Українська і світова музична культура», затвердженої кафедрою теорії музики та фортепіано Харківської академії культури (протокол № 2 от 3.09.2016).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислення мистецької постагі композитора і визначення специфіки його духовної екзистенції в музичній культурі ХХ ст. утворює масштабну дослідницьку царину, розмаїту за науковими концептами і ракурсами вивчення. Грані феномена композитора розглядаються в музично-культурологічному (О. Дев'ятова, В. Суханцева, І. Умнова), психокреативному та індивідуально-особистісному (І. Драч, Л. Кияновська, Н. Савицька) аспектах, розкриваються у вимірах онтології (В. Медушевський, Л. Шаповалова) і феноменології (О. Лосєв, Л. Акопян, М. Аркадьєв, В. Холопова) творчості, музичного професіоналізму і композиції (Н. Гуляницька, В. Конен, А. Муха, Є. Назайкінський, А. Соколов, А. Сохор, М. Тараканов, І. Пяковський, Ю. та В. Холопови).

Незважаючи на багатоаспектність і глибину наукового аналізу зазначеної проблематики, й досі відкритим простором для теоретичної думки залишається осягнення цілісної постагі музиканта-творця й віднайдення синергетичних підходів і дискурсивних практик

щодо розкриття його духовного універсалізму і діапазону культуротворчих інтенцій.

Метою пропонованої статті є обґрунтування специфіки комплексного герменевтико-феноменологічного підходу в якості методологічного інструментарію дослідження феномена композитора в європейському культурному континуумі ХХ ст. Досягнення означеної мети потребує: 1) загальної характеристики феноменологічного і герменевтичного методів у їх мистецько-культурологічній проекції; 2) розкриття змістовних складових герменевтико-феноменологічного підходу як комплексної інтерпретативної стратегії осягнення смислової структури і духовного змісту феномена композитора; 3) визначення горизонтів розуміння духовного універсалізму композитора в контексті запропонованої концепції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Парадигмальні зрушення, що відбулися останнім часом у науково-теоретичній царині, зумовлюють процеси переходу до нових типів раціональності, які відкривають перспективи широкого включення інтегративних дослідницьких механізмів, інтерпретативних стратегій і практик в мистецько-культурологічний когнітивний контекст, сприяючи значному розширенню його методологічних горизонтів. Посилення культурологічної складової та збільшення ролі філософського концептуалізму в мистецтвознавстві уможливило екстраполяцію в його методологічне поле найавторитетніших напрямів філософської думки: герменевтики (Г. Г. Гадамер, В. Дільтей, П. Рікьор, Е. Бетті, Ф. Шлейєрмахер) і феноменології (Е. Гуссерль, В. Гумбольд, Ж. Дерріда, В. Ізер, Х. Ортега-і-Гассет, Ж. П. Сартр, М. Шелер, Г. Шпет, М. Хайдеггер, Х. Р. Яусс), методи яких визначаються багатоглибкістю розгляду проблематики і вбачаються плідними щодо осягнення сенсу явищ культури і мистецтва. Вищезгадані теорії відкривають нові імпульси експлікації феномена композитора — складного і багатовимірного духовного явища, яке потребує усебічної інтерпретації у зв'язку з процесами світоглядної й художньо-смислової трансформації в музичній культурі ХХ ст.

Композитор — одна з центральних постатей і найзначніших суб'єктів музичної культури, пов'язаних із феноменом індивідуального, особистого авторства в просторі новоєвропейської духовності. Як носій художньої свідомості культури і виразник ідеї музики — «сфери поетичного» (М. Хайдеггер), композитор здійснює смисловий зв'язок духовно-світоглядних настанов суспільства, загальнокультурних процесів та персоніфікованого творчого начала. Своїм унікальним відчуттям реальності, фактом життя і культуротворчої діяльності творець «інтонаційної тканини» культури виявляє глибинну здатність людського духу до проникнення в онтологічні основи буття і світу чистих сутностей. Шляхом художнього відтворення власних емоційних переживань світу та інтонаційно-образного втілення динаміки інтенційних актів свідомості, композитор презентує новий мистецький досвід, що наближує до простору свободи і відкриття прихованої,

потаємної «істини буття», що «покоїться у творі мистецтва» [15, с. 167].

Скерованість на концептуалізацію феномена композитора в музичній культурі ХХ ст. і розробку його узагальненої теорії (семантично пов'язаної з пошуком інтегративної концепції людини ХХ ст. загалом) зумовлює звернення до настанов герменевтики і феноменології та їх об'єднуючого дослідницького дискурсу, екстрапольованого в музично-культурологічний когнітивний контекст в якості екзистенційної парадигми пізнання культурних і художніх явищ.

Герменевтика як загальнозначуща теорія розуміння і методологічна основа гуманітаристики — «системи наук про дух» [13, с. 99] — спрямована на розкриття смислоутворення в культурі і мистецтві, динаміки творчого процесу і його результатів, специфіки трансляції значень і засвоєння виражених і зафіксованих символів. Широту і діапазон її дослідницьких механізмів маркують дефініції: «теорія інтерпретації тексту», «мистецтво розуміння і осягнення смислу знаків», «філософське вчення про онтологію розуміння та епістемологію інтерпретації» [9].

Герменевтика формує загальну традицію розуміння духовного досвіду культури, а також семантичні виміри мистецтва, художньої творчості та результатів креативної активності творця — носія духовних смислів. Згідно з герменевтичним модусом бачення, автор (креатор, композитор) як суб'єкт культури і творчості набуває статусу ключової, семантичної постаті в акті інтерпретації тексту, розуміння якого уможливується через реконструювання авторського задуму, відтворення в суб'єктивному досвіді інтерпретатора фундууючих цей задум носіїв особистісно-психологічного і соціокультурного досвіду та зумовлених ними смислів.

Виключне значення герменевтичної проблематики в контексті осягнення мистецької сфери зумовлене опорою на ключову для гуманітаристики категорію розуміння та поняття інтерпретації, що набули загальноносеологічного масштабу. Методологічний сенс розуміння визначається цілісністю охоплення явищ, скерованістю на глибинне проникнення в структуру предметності буття і розкриття його законів. Мистецтво інтерпретації пов'язане з інтенційними актами, спрямованими на виявлення множинності прихованих смислів предметів (творів, текстів, діяльнісних проявів знаків, ідеї твору), та полягає «в розшифровці сенсу, який стоїть за очевидним смислом, в розкритті рівнів значення, які містяться в буквальному значенні» [12, с. 18]. Герменевтичний пошук прихованих смислів і інтенцій, багатозначності сенсу художнього творення через процедури розуміння та інтерпретації уможливило безкінцеве життя об'єктивованих проявів людського духу, артефактів культури і творів мистецтва в просторі людської духовності.

Філософські аспекти розуміння та інтерпретації знаходять втілення в актах художньої інтерпретації, що є генетичною основою мистецтва як

образно-художнього відображення світу, а також в її різновиді — музичній інтерпретації, творчі механізми якої специфічні для різних сфер музичної діяльності (виконавської, авторської, музикознавчої). Прояви інтерпретації та розуміння віддзеркалюються в композиторській інтерпретації, що є складовою авторської творчості та розкривається в різних формах і проявах.

Серед множинних герменевтичних концептів, сутнісними щодо застосування в контексті експлікації феномена композитора, на наш погляд, є: 1) положення В. Дільтея про здатність свідомості до цілісного охоплення будь-якої реальності та розуміння духовного і душевного світу людини [7]; 2) ідеї Ф. Шлейєрмахера про: а) трактування герменевтики як методології розуміння, що сприяє досягненню творчої індивідуальності (шляхом перенесення позиції інтерпретатора в духовний горизонт автора тексту, інтерпретації проявів митця і створених ним текстів, які виражають його авторське Я); б) відмежування в акті інтерпретації психологічних та технологічних аспектів творення і способів авторського вираження; в) утворення «герменевтичного кола», що описує онтологічний аспект розуміння та спрямовує досягнення цілого на основі окремих його складових, а також частин — на основі цілого [9]; 3) запропонований Г. Г. Гадамером метод інтерпретації естетичного досвіду, мистецтва як «сфери прекрасного», збагачений феноменологічними ідеями [4; 5]; 4) теорія тлумачення Е. Бетгі, що спирається на: а) розширений предмет розуміння з акцентом не лише на твори мистецтва, письмові тексти, але й на діяльність суб'єктів творчості, духовні прояви як «послання духу Іншого»; б) досягнення процесу розуміння з суб'єкт-об'єктних позицій [3]; 5) скерованість ідей П. Рикьора, Г. Г. Гадамера, М. Хайдеггера щодо досягнення герменевтичної проблематики у феноменологічному ракурсі.

Отже, герменевтика як багатовекторне вчення, що поєднує множинність методик і практик трактування світу, спирається на розширений предмет розуміння та безмежність механізмів інтерпретації, стає методологічною й світоглядною основою тлумачення дійсності, подій буття, сенсу культурних явищ і мистецьких творів, визначається плідною стратегією інтерпретації феномена композитора, цілісного досягнення духовного світу та культуротворчої діяльності музиканта-творця в музичній культурі ХХ ст.

Феноменологічний метод пізнання, розроблений видатним німецьким філософом Е. Гуссерлем, пронизав гуманітарну свідомість Новітнього часу і залишив помітний слід в мистецько-культурологічній царині. Широкого резонансу в музикології набули такі ключові поняття феноменологічного вчення, як свідомість, інтенціональність (творча спрямованість свідомості на предмет), що виступає механізмом генерації смислів; інтерсуб'єктивність (характеристика комунікативної і культурної основи індивідуальних інтенційних актів) та конституювання (творча активність свідомості в її інтенційній та інтерсуб'єктивній формі), завдяки

якому уможливується ієрархічне усвідомлення емпіричних фактів дійсності [2, с. 6].

Виходячи з поставленої мети, окреслимо найзначніші аспекти феноменології, принципово важливі щодо досягнення феномена композитора.

Концептуальні положення феноменології виходять з глибинного гуманістичного розуміння всесвіту як цілісної динамічної системи і людини як його центрального елемента — мислячого суб'єкта, носія свідомості і креативно-творчих енергій цих динамічних процесів, які найяскравіше реалізуються в неповторному, індивідуально-творчому самовираженні.

Феноменологічний метод виявляє ідею «споглядання» смислів предмета, розглядає його в розмаїтті естетичних форм і граней, зазначає вектори усебічного переживання через встановлення певних контурів бачення («горизонтів розуміння»), віднайдення й інтерпретацію окремих проявів та невиявлених раніше аспектів, які формують його цілісність. Скерований на реконструкцію у свідомості багатовимірності явища, цей метод акцентує увагу на комплексі змістовних властивостей, системних зв'язків, що зумовлюють структуру феномена і його функціональну специфіку. З іншого боку — виявляє здатність визначення історико-генетичних основ явища, умов і сутності його кристалізації та динаміку соціокультурного і художнього розвитку.

За М. Хайдеггером, наука про феномени означає «...таке схоплення її предметів, що все, що підлягає... розбору, повинно пророблюватися у прямому показуванні та прямому доказуванні» [14, с. 34–35]. Сенс феноменологічної дескрипції філософ бачить у тлумаченні, адже логос феноменології, на його думку, має герменевтичний характер. Автор вважає доцільним застосування запропонованого ним підходу до творчості митця й залишених їм текстів «як специфічних, унікальних, цілісних проявів абсолютного духу» [8, с. 259].

Феноменологічні ідеї є значущими в плані досягнення художньої свідомості і мислення суб'єктів творчості, смислу музичних явищ, актуального буття музики, її інтуїтивного простору і часових закономірностей переживання світу. Сміслові «обертони» феноменології пронизують музично-естетичну спадщину Л. Ангелескі, Е. Ансерме, А. Банфі, І. Браудо, В. Жанкелевича, Р. Ингардена, Е. Курта, О. Лосева, Х. Мерсманна, Ж. К. Піаже, Е. Суріо та ін. Скерованість на трансцендентальний вимір феноменології репрезентують праці Л. Акопяна, М. Аркадьєва, К. Жабінського, Т. Іваннікова, В. Суханцевої, В. Холопової, С. Цеккі та ін., пов'язані з вивченням глибинних апріорних структур музичної свідомості як особливого «регіону буття» (Г. Гуссерль), побудування феноменології творчості. За ствердженням Л. Акопяна, «...феноменологічний підхід до творчості митця націлений на те, щоб “убачити” в корпусі залишених ним текстів один із найспецифічніших, унікальних проявів абсолютного духу» [1, с. 4].

Отже, феноменологія, що досліджує сутності, розкриває смисл людської екзистенції шляхом де-

скрипції переживань світу й досвіду свідомості, звергається до основоположних принципів та ідей, осягнення вищих сенсів буття, стає найвпливовішим філософським вченням ХХ–ХХІ ст., актуальним щодо мистецько-культурологічного осягнення феномена композитора.

Суттєву роль у модусі теоретичного осягнення феномена композитора й збагачення методологічної парадигми культурології і мистецтвознавства загалом відіграє концепція феноменологічної герменевтики, запропонована М. Хайдеггером, що вважається «ною онтологією ХХ ст.» (П. Гайдено) [6]. Кристалізація цієї теорії зумовлена актуалізацією розробки узагальненої концепції людини ХХ ст. Пошуки зазначеної теорії здійснювалися репрезентантами провідних філософських напрямів Новітнього часу (екзистенціалізму, персоналізму, феноменології, філософії життя, герменевтики, структуралізму), що мають множинні культурно-семантичні зв'язки й глибинні духовні джерела.

Нова інтегративна теорія пізнання утворена на засадах семантичного зв'язку феноменології і герменевтики через «онтологічно розгорнуте поняття інтерпретації» [2, с. 6], а також завдяки уведенню в аналітичний простір герменевтики фундаментального для феноменології поняття «феномен», що був поза межами «мистецтва інтерпретації». Герменевтико-феноменологічний симбіоз також відбувається за умов розширення предметного поля розуміння (Е. Бетті, Г. Гадамером), скерованого як на реконструкцію прихованих смислів письмових текстів, так і на духовні виміри тлумачення, вияв сенсу і специфіки мови), що сприяє можливості цілісного осягнення явищ у єдності структурного і змістовного, смислового і значеннєвого, символічного і реального, рефлексивного і чуттєвого сприйняття.

У модусі герменевтики, орієнтованої на феноменологічні ідеї, актуалізується розуміння явищ культури (у зв'язку з їх феноменальною природою) і художньо-естетичного досвіду як такого — «сфери прекрасного» (Г. Г. Гадамер), що обіймає особистісні прояви, творчу діяльність митця та її результати, спрямовує осмислення явищ мистецтва від результату до «розкриття буття, яке відкрилося художнику і дозволило створити стійкий образ, утримати себе у творі» [6, с. 95]. За Г. Г. Гадамером, «найближче... розуміння належить... до факту зустрічі з твором мистецтва і має бути прояснене тільки виходячи з його способу буття» [5, с. 101].

У системі уявлень Г. Г. Гадамера, Е. Бетті сфера розуміння обіймає не тільки тексти, або сферу образного (мистецькі твори), але й символічні утворення, що складають «інтерсуб'єктивний досвід світу» (М. Хайдеггер). Об'єктами розуміння, за Е. Бетті, є діяльність суб'єкта, творчий досвід, виконавські процеси, мистецькі акти (зокрема музично-виконавські), різні форми культурної практики, пов'язані з діяльністю уяви та художньої об'єктивації реальності, які будь-яким чином збері-

гаються й відтворюються (в тому числі у пам'яті, у спогадах) [3].

Провідні герменевтичні та феноменологічні концепції, скеровані на осягнення мистецької царини, теорія і практика музичної герменевтики, а також досвід музикознавчого осягнення феноменологічних концепцій і феноменологічна герменевтика М. Хайдеггера стали основою запропонованого нами інтегративного герменевтико-феноменологічного підходу щодо дослідження феномена композитора в музичній культурі ХХ ст.

Осягнення творчих інтенцій композитора і залишених ним текстів у контексті герменевтико-феноменологічної парадигми пізнання визначається опорою на базові концепти феноменології (що стикається з проблематикою інтенційності свідомості, інтуїції, звергається до визначення сутності феноменів за допомогою дескриптивних методів) та на онто-герменевтичну традицію (ідею розуміння, концепції тлумачення потенційної множинності смислів явищ, методу інтерпретації текстів у широкому та вузько-конкретному аспектах). Сенс такої інтерпретативної стратегії зумовлений спрямованістю на усвідомлення унікальності суб'єктивного досвіду композитора і визначення раніше не виявлених креативно-творчих потенцій і духовних проявів митця в умовах культури ХХ ст., розмаїто віддзеркалених в результатах творчості, розглянутих у комплексі та осягнутих як єдина органічна цілісність.

Концептуальні поняття герменевтико-феноменологічного підходу «розуміння», «інтерпретація», «горизонт», «герменевтичне коло» здатні стати категоріями, опора на які забезпечить осягнення пошукуваної цілісності — феномена композитора. Важливим аналітичним інструментом щодо висвітлення творчого світу композитора, поряд із розумінням та інтерпретацією, є конституювання — «...принцип побудови, структурування і систематизації, а також осмислення способів “оформлення феноменів у свідомості”» [10, с. 147].

Застосування означеного підходу набуває значущості в аспекті визначення культуротворчих іпостасей композитора, який саме в множинності цих сенсів, розглянутих у цілісності, виступає «мірою усіх речей» (Протагор) та «сисловою моделлю світу» (А. Агафонов), суб'єктом культури і творчої діяльності; людиною музикуючою, яка втілює ідею і дух музики. У контексті герменевтико-феноменологічного підходу уможливується осягнення багатогранності проявів композитора як автора-митця і художнього інтерпретатора картини світу; ініціюючої, смислогенеруючої особистості, креатора образної реальності і творця духовних цінностей у просторі культури.

У контексті герменевтико-феноменологічного дослідження цілісної постаті композитора основою розуміння є:

а) феноменальна даність креативного досвіду митця, яка несе в собі потенції самостворення смислів,

- виявляє себе в якості художньої інтерпретації та уяви світу, у вигляді нової (музичної) реальності, створеної автором і наділеної культуротворчим змістом;
- б) результати авторської творчості — художні твори, музичні і немусичні (вербальні та ін.) тексти, розглянуті в якості форми об'єктивації творчої особистості, духовного послання автора і артефакту музичної культури;
- в) трансльована креативна діяльність (авторська, виконавська, організаторська, науково-дослідницька тощо), яка певним чином зафіксована або збережена у пам'яті, спогадах, епістоляріях і має культуротворчий вектор.

Герменевтико-феноменологічний підхід у поєднанні з культурологічним сприяє досягненню семантичної ролі композитора в часопросторі європейської музичної культури ХХ ст., виявленню залежності форм репрезентації авторської творчості від загальнокультурних і художньо-стильових трансформацій доби. Означений підхід уможливорює розкриття змістовної структури феномена композитора, її внутрішніх та зовнішніх складових, які зумовлюють специфіку креативної діяльності і визначають характер її результатів.

Серед найважливіших аспектів вияву смислової сутності феномена композитора зазначимо: 1) контекстуальний, детермінований комплексом соціокультурних, ментальних, філософсько-естетичних та загальнохудожніх чинників; 2) культурдинамічний, зумовлений еволюційними процесами і тенденціями розвитку явищ культури; 3) креативно-творчий, пов'язаний зі стратегіями продукування та динамікою індивідуального розгортання авторської свідомості композитора в процесі художньої (культуротворчої) діяльності; 4) структурний, інтегруючий складні за будовою, нетотожні за природою і нерівноцінні за смыслом, але корелюючі між собою внутрішні й зовнішні складові.

Внутрішні (суб'єктивні) детермінанти пов'язані зі світом Я-митця, віддзеркалюють масштаб його таланту, специфіку авторського мислення, поєднують генетичні (психофізіологічні та психокреативні) й особистісно-смыслові складові: «особистісний смысл», «емоційно-чуттєву тканину», «значення» (за А. Леонтьєвим), а також характеристики, набуті в досвіді життєтворчості та професійної діяльності.

Зовнішні чинники зумовлені віддзеркаленням багатогранної картини світу (макросвіту) і синтезують множинність вимірів об'єктивної реальності: онтологічний, соціальний, мистецько-культурний, психологічний (світ людини) [11, с. 137], які підлягають композиторській інтерпретації та стають образно-тематичними площинами авторської творчості. Набуваючи індивідуального віддзеркалення у творчій свідомості митця, його «суверенному творчому світі» (А. Муха), зовнішні аспекти «стають його особистісним набутком, перетворюючись... на внутрішні, особистісні “омузичнені” чинники його живої цілісної діяльності» [11, с. 139].

З метою досягнення смислової цілісності феномена композитора в часопросторі музичної культури ХХ ст. набуває значущості окреслення горизонтів його розуміння — «рівнів даного у свідомості конкретного переживання або сприйняття феномена, що виявляють або передбачають інші відповідні цим рівням властивості, характеристики» [1, с. 147]. Горизонт, за Г. Г. Гадамером, — «...поле зору, що охоплює й обіймає все, що може бути побачено з будь-якого пункту <...>, зв'язаність мислення його кінцевою визначеністю і закон поступового розширення поля зору» [4, с. 331].

У контексті пропонованого дослідження ми розглядаємо феномен композитора в наступних взаємопов'язаних горизонтах розуміння: музичної культури (культурної свідомості); творчої особистості; авторства; культурної діяльності і художньої (музичної) творчості, досягнутої в онтологічному, психологічному, соціокультурному, процесуально-динамічному і результативному вимірах.

Згідно з визначеними горизонтами, розуміння сенсу духовного буття і індивідуального переживання творцем реальності розгортається в аспекті цілісного досягнення його суб'єктивно-особистісного і життєтворчого світу, інтенсивності художньої діяльності і характеру протікання креативних процесів, а також інтерпретації результатів творчості — авторських творів, музичних і немусичних текстів, розглянутих в якості проявів духу, актів художньої свідомості, царини «істинного» буття і преображення смислів і цінностей.

Висновки. Таким чином, запропонований герменевтико-феноменологічний підхід, в основу якого покладено сутнісні теоретичні концепції, ілюструє широку можливість досягнення багатогранності феномена композитора і розкриття специфіки його духовного буття, а також визначення новаторської ролі в культурному континуумі Новітнього часу. Вказаний підхід набуває значення в аспектах: 1) визначення механізмів і сенсу творчої діяльності митця у відповідності до смисложиттєвих і аксіологічних установок, а також загальностильових тенденцій, зумовлених процесами культурної трансформації; 2) досягнення смислотворчих механізмів та інтенцій авторської свідомості, феномени якої функціонують в культурі у вигляді образно-символічних структур, трансльованих форм художньої (музичної та немусичної) і позахудожньої діяльності, та підлягають інтерпретації; 3) виявлення корелюючої взаємодії проблем свідомості і культури, особистісних проявів композитора і соціокультурного контексту; 4) інтерпретації музичних і вербальних текстів, що утворюють семіосферу авторської творчості і є текстом культури.

Окреслене у пропонованій праці проблемне поле щодо вироблення універсального інструментарію цілісного досягнення феномена композитора в культурному контексті ХХ ст. в силу своєї багатогранності не може бути вичерпним у рамках окремої публікації та залишається відкритим і гостро дискусійним, складаючи **перспективи подальших досліджень.**

Література:

1. Акопян Л. Дмитрий Шостакович : опыт феноменологии творчества [Текст] / Л. Акопян. — СПб : Дмитрий Буланин, 2004. — 473 с.
2. Аркадьев М. Временные структуры новоевропейской музыки (опыт феноменологического исследования) [Текст] / М. Аркадьев. — М., 1992. — 159 с.
3. Бетти, Э. Герменевтика как общая методология наук о духе [Текст] / Э. Бетти ; [пер. с нем. Е. Борисова]. — М. : Канон + РООИ Реабилитация, 2011. — 144 с.
4. Гадамер Х. Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики [Текст] / Х.Г Гадамер ; [пер. с нем., общ. ред. и вступ. ст. Б. Бессонова]. — М. : Прогресс, 1988. — 704 с.
5. Гадамер Г. Г. Истина і метод : в 2-х т. Т. 1 : Основы философської герменевтики [Текст] / Г. Г. Гадамер ; [пер. з нім. О. Мокровольської]. — К. : Юніверс, 2000. — 456 с.
6. Гайденко П. Философия искусства Мартина Хайдеггера [Текст] / П. Гайденко // Вопросы литературы. — 1969. — № 7. — С. 95.
7. Дильтей В. Введение в науки о духе [Текст] / В. Дильтей // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX–XX вв. Трактаты, статьи, эссе / сост. и общ. ред. Г. Косиков. — М. : Изд-во МГУ, 1987. — С. 23–46.
8. Жабинский К. О феноменологическом методе в современном отечественном музыкознании [Текст] / К. Жабинский // Музыка и музыкант в меняющемся социокультурном пространстве : сб. статей / Ростовск. н/Д. гос. консерватория им. С. В. Рахманинова. — Ростов-на-Дону : РГК, 2005. — С. 255–268.
9. Кузнецов В. Герменевтика и гуманитарное познание [Текст] / В. Кузнецов. — М. : Изд-во МГУ, 1991. — 191 с.
10. Іванніков Т. Гітарне мистецтво в аспекті феноменології творчості : досвід конститування [Текст] / Т. Іванніков // Міжнар. вісник : культурологія, філологія, музикознавство. — К. : Міленіум, 2016. — Вип. 2 (7). — С. 146–154.
11. Муха А. Процесс композиторского творчества [Текст] / А. Муха. — К. : Муз. Україна, 1979. — 269 с.
12. Рикер П. Конфликт интерпретаций : очерки о герменевтике [Текст] / П. Рикер. — М. : Academia-центр : Медиум, 1995. — 415 с.
13. Философский энциклопедический словарь [Текст] / Ред.-сост. Е. Ф. Губский и др. — М. : Инфра, 2001. — 576 с.
14. Хайдеггер М. Бытие и время [Текст] / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. В. Библина]. — М. : Ad Marginem, 1997. — 451 с.
15. Хайдеггер М. Исток художественного творения [Текст] / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. А. Михайлова]. — М. : Академический проект, 2008. — 528 с.
2. Arkadiev, M. (1992). *Vremennyye strukturyi noveevropeyskoy muzyki (opyt fenomenologicheskogo issledovaniya)* [Temporary Structures of New European Music (The Experience of Phenomenological Research)]. Moscow. (In Russian).
3. Betti, E. (2011). *Germenevtika kak obschaya metodologiya nauk o duhe* [Hermeneutics As a General Methodology of the Sciences of the Spirit]. (E. Borisova, trans.). Moscow : Kanon + ROOI Reabilitatsiya. (In Russian).
4. Gadamer, G. G. (1988). *Istina i metod. Osnovy filosofskoy germenevtiki* [Truth and Method. Fundamentals of Philosophical Hermeneutics]. (B. Bessonova, ed. & trans.). Moscow : Progress. (In Russian).
5. Gadamer, H. G. (2000). *Istyna i metod : v 2-h tt. T. 1 : Osnovy filosofskoyi germenevtiki* [Truth and Method. Vol. 1 : Fundamentals of Philosophical Hermeneutics]. (O. Mokrovolska, trans.). Kyiv : Univers. (In Ukrainian).
6. Gaydenko, P. (1969). *Filosofiya iskusstva Martina Haydeggera* [Art Philosophy of Martin Heidegger]. *Voprosy literatury — The Questions of Literature*, 7, 95. (In Russian).
7. Diltey, V. (1987). *Vvedenie v nauki o duhe* [Introduction to the Sciences of the Spirit]. In *Zarubezhnaya estetika i teoriya literatury XIX–XX vv. — Foreign Aesthetics and Theory of Literature of the XIX–XX Centuries*. (G. Kosikov, ed. & comp.). (pp. 23–46). Moscow : Izdatelstvo MGU. (In Russian).
8. Zhabinskiy, K. (2005). *O fenomenologicheskom metode v sovremennom otechestvennom musikoznaniyi* [On the Phenomenological Method in Contemporary Russian Musicology]. In *Muzyka i muzykant v menyayushchemsya sotsiokulturnom prostranstve — Music and Musician in a Changing Socio-cultural Space*. (pp. 255–268). Rostov-on-Don : RGK. (In Russian).
9. Kuznetsov, V. (1991). *Germenevtika i gumanitarnoe poznanie* [Hermeneutics and Humanitarian Knowledge]. Moscow : Izdatelstvo MGU. (In Russian).
10. Ivannikov, T. (2016). *Gitarne mystetsvo v aspekti fenomenologiyi tvorchosti : dosvid konstitutuyannya* [Guitar Art in the Aspect of Phenomenology of Creativity : the Experience of Constitution]. *Mizhnar. Visnyk : kulturolohiya, filolohiya, muzykoznavstvo — International Bulletin : Culturalogy, Philology, Musicology*, 2 (7), 146–154. (In Ukrainian).
11. Muha, A. (1979). *Process kompozitorskogo tvorchestva* [The Process of Composer Creativity]. Kyiv : Muzychna Ukrayina. (In Russian).
12. Riker, P. (1995). *Konflikt interpretatsiy : ocherki o germenevtike* [Conflict of Interpretations : Essays on Hermeneutics]. Moscow : Academia tsentr : Medium. (In Russian).
13. Gubskiy, Ye. F. at al. (eds). (2001). *Filosofskiy entsiklopedieskiy slovar* [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moscow : Infra. (In Russian).
14. Haydegger, M. (1997). *Bytie i vremya* [Being and Time]. (V. Bibihin, trans.). Moscow : Ad Marginem. (In Russian).
15. Haydegger, M. (2008). *Istok khudozhestvennogo tvoreniya* [Source of artistic creation]. (A. Mihailova, trans.). Moscow : Akademicheskiiy proekt. (In Russian)

References: